

nagestreefd in zijn onderwijs en onderzoek; dat ideaal apprecieerde hij ook boven alles in collega's en gesprekspartners, zoals blijkt uit zijn met liefde geschreven beschouwingen over onder meer John Bromley, Gustaaf Renier en P. J. van Winter.

Uiterekend deze bescheiden zelfverzekerdheid doet verscheidene van deze kleine geschiedenissen uitgroeien tot kleine meesterstukjes, waarin persoonlijke anekdotiek en bredere maatschappelijke of historiografische evoluties op een ongedwongen manier samenleven en elkaar wederzijds verrijken. Soms groeit uit deze symbiose een overtuigende correctie op een geldend historische beeld. Zo geeft de auteur goede redenen om te betwijfelen of de Nederlandse geschiedschrijving van de jaren vijftig wel zo nationaal en verzuild was als ze vaak wordt genoemd. Nu en dan echter leidt Kossmanns neiging om als rechtstreekse getuige vraagtekens te plaatsen bij de 'theoretische schema's' van historici tot een zekere gemakzucht. Bij zijn poging om het concept verzuiling als zodanig te relativiseren brengt hij bijvoorbeeld te weinig zijn eigen situatie als lid van een (liberale, en dus 'zuilloze') intellectuele elite in rekening. Terwijl in recente studies over verzuiling toch wordt benadrukt dat segmentatie aan de basis gepaard ging met een hechte verwevenheid van de elites. Misschien is het vanuit eenzelfde, enigszins gemakzuchtige houding dat Kossmann de kritiek van onder meer Peter Gay op het traditionele karakter van zijn *Geschiedenis van de Lage Landen* afdoet met de nietszeggende formule dat zij onjuist is, maar wel tot nadenken stemt (203). Deze terughoudendheid om in discussie te treden over een cruciale aangelegenheid, is tekenend voor Kossmanns weinig naar theoretische orthodoxie strevende benadering van de historiografie. Het is een basishouding die de lezer soms met een onvoldaan gevoel achterlaat, maar die niettemin de grote charme van dit boekje helpt verklaren — de charme namelijk een groot historicus aan het woord te horen voor wie een verhaal steeds een betoog en een betoog steeds een verhaal is.

Marnix Beyen

A. D. Kylstra, *Het naoorlogse beeld van de oudgermanist Jan de Vries* (Groningen: A. D. Kylstra, 1999, 132 blz., f25,-, ISBN 90 9013291 0).

Gedreven door de wens om de naam van de oudgermanist en volkskundige Jan de Vries (1890-1964) van zijn 'foute' imago te ontdoen, heeft de emeritus hoogleraar oud-germanistiek en finoegriestiek A. D. Kylstra een interessant boekje samengesteld. Interessant is vooral hoe hij laat zien dat het vooroorlogse werk van De Vries een duidelijke continuïteit vertoont met het werk dat de Leidse hoogleraar tijdens en na de Duitse bezetting heeft gepubliceerd.

Deze continuïteit ziet Kylstra als bewijs voor de integriteit van De Vries en zijn werk, dat immers ruim voor de Duitse inval in brede kring werd gewaardeerd. Niet De Vries werd 'fout', maar zijn omgeving c.q. de Duitse bezetters die zijn publicaties goed konden gebruiken voor hun nationaal-socialistische cultuurpolitiek. Sindsdien zouden de man en zijn publicaties in een negatief licht zijn geplaatst. Ten onrechte, aldus Kylstra, omdat het werk onverminderd van de genialiteit van een groot geleerde zou getuigen. De auteur toont zich verontwaardigd over het feit dat eenzelfde soort benaderingen van het Germaanse verleden in de vooroorlogse context anders gelezen wordt dan wanneer het tijdens de bezetting bij een nazi-uitgeverij verscheen. Helaas leidt deze constatering er niet toe dat Kylstra zich realiseert dat wetenschap zich niet in het luchtledige afspeelt en dat teksten betekenis krijgen binnen de context waarin zij gepubliceerd en gelezen worden.

Ook leidt het er niet toe dat Kylstra zich afvraagt hoe bepaalde ideeën over volk en vaderland, zoals die tijdens het Interbellum tot ontwikkeling kwamen, aansluiting konden vinden bij de

nationaal-socialistische cultuurpolitiek, integendeel. Met een verwijzing naar de Duitse germanist K. O. Conrady, die in zijn *Völkisch-nationale Germanistik in Köln. Eine unfestliche Erinnerung* (1990) terecht waarschuwt tegen de gelijkstelling van volks-nationale opvattingen met nazi-ideologieën, constateert de auteur: 'Jan de Vries heeft in 'De Schouw' artikelen gepubliceerd in nationaal-socialistische geest. Zijn gedachtengoed was echter nog steeds dat der oud-liberalen uit zijn jeugd, onveranderd, maar uit een ver verleden'. Kylstra lijkt te vergeten dat veel anderen met een soortgelijke ideologische erfenis juist niet met het nationaal-socialisme in zee gingen.

Kylstra's benadering doet sterk denken aan de benadering van wijlen de publicist Adriaan Venema, tegen wiens geschriften de auteur zich zo sterk afzet. Net als Venema heeft ook Kylstra naarstig spuurwerk ondernomen in diverse archieven. En net als Venema zet hij zijn materiaal in ter bewijs van zijn stelling, die hij bij voorbaat heeft geformuleerd. Alleen waar Venema zijn — overigens bewonderenswaardig brede — kennis van zaken inzette om te bewijzen hoe verdorven literair Nederland tijdens de nazi-bezetting heeft geopereerd, zo zet Kylstra de resultaten van zijn beperkte zoektocht in om de door hem zo bewonderde De Vries van alle smetten te zuiveren.

Kylstra's boek is een requisitoir. Eerder onderzoek dat kritisch is over de opstelling van De Vries — met name dat van de neerlandicus J. J. Kelder en voornoemde Venema — wordt door hem naar de prullenbak verwezen, terwijl hij voor zijn getuigen *a décharge* put uit de dossiers van de Byzondere Rechtspleging zonder te reflecteren op de inzet en betekenis van dergelijke getuigenissen.

Jan de Vries, zo veel lijkt inmiddels duidelijk uit onderzoek van bijvoorbeeld de volkskundige Ton Dekker en mijzelf, heeft geen mensen verraden. In dat opzicht was hij niet 'fout'. Dan blijft het van belang om na te gaan hoe zijn alom gewaardeerde bijdrage aan de wetenschap — speciaal op het gebied van de volkskunde — zo naadloos binnen de nationaal-socialistische politiek paste en waarom deze vooraanstaande geleerde zich kennelijk het meest thuis voelde binnen het nationaal-socialistische kamp.

Kylstra verzuimt dergelijke vragen te stellen. In de inleiding van zijn boek kondigt hij dat ook aan: 'Er worden geen theoretische bespiegelingen gehouden, geen feiten in een 'bredere context' geplaatst en geen verklaringen van psychologische of welke andere aard ook gezocht'. Dat gemis, in combinatie met het pamflettistische karakter waarin zijn boekje is vevat, leidt ertoe dat zijn geschrift gemakkelijk terzijde geschoven kan worden. Dat is jammer. Want met zijn stelling over de continuïteit van De Vries' gedachtengoed raakt hij aan een interessant punt wat betreft de continuïteit en discontinuïteit van het wetenschappelijk onderzoek ten tijde van het nationaal-socialisme.

Afgezien daarvan loont het de moeite kennis te nemen van Kylstra's publicatie als tijdsdocument. In dat geval dient men zijn eerder verschenen *Een rechtzetting* uit 1998 — waarin hij het opneemt voor het 'ten onrechte verguisde' boekje *Onze voorouders* van Jan de Vries — er ook bij te betrekken. Sinds zijn emeritaat heeft Kylstra kennelijk een sterke en oprechte behoefte om voor zijn verguisde collega in het krijt te treden. Kylstra heeft een missie, zoals Venema een missie had. Met een beroep op de noodzaak onze kijk op de oorlog niet langer door een goed-fout perspectief te laten inkaderen, heeft Kylstra het op zich genomen De Vries te rehabiliteren. Maar door de manier waarop hij dat doet, heeft hij in wezen het goed-fout paradigma enkel bevestigd.

R. Halleux, C. Opsomer, J. Vandersmissen, ed., *Geschiedenis 'van de wetenschappen in België van de Oudheid tot 1815* (Brussel: Gemeentekrediet, 1998, 463 blz., ISBN 90 5066 183 1).

In 1864 publiceerde de Gentse wis- en sterrenkundige, meteoroloog en statisticus Adolphe Quetelet zijn *Histoire des sciences mathématiques et physiques chez les Belges*, een historisch overzicht van de exacte wetenschappen in België. In 1998, ruim een eeuw na Quetelets studie, verscheen alvast het eerste deel van wat een nieuwe tweedelige synthese van de geschiedenis van de wetenschappen in België moet worden. Dit eerste deel, dat bijzonder fraai is uitgegeven, behandelt in een twintigtal bijdragen de periode van de Oudheid tot 1815. In een tweede deel zal de ontwikkeling van de wetenschappen in de negentiende en twintigste eeuw worden geschetst. De studie is het werk van onderzoekers van verschillende Belgische universiteiten, die verenigd zijn in het Nationaal comité voor logica, geschiedenis en filosofie van de wetenschappen. Hoewel de redacteurs zich bewust zijn van het problematisch karakter van het concept 'Belgische wetenschap' — het gevaar van 'vereenvoudigend nationalisme' is reëel — waren volgens hen de relaties tussen de wetenschappers in de Zuidelijke Nederlanden en het prinsbisdom Luik toch voldoende sterk om ze als een geheel te bestuderen.

In de inleiding staat uitdrukkelijk vermeld dat de redacteurs met dit historisch overzicht een ruim publiek willen bereiken. Een notenapparaat hoeft dan blijkbaar niet meer. Wellicht vindt ook de wat schoolse structuur van het werk zijn verklaring in de vulgariserende bedoelingen van de redacteurs. Het boek bestaat uit drie delen. De bijdragen van het eerste deel handelen over de periode van de Oudheid tot de Renaissance. Ze beschrijven onder meer hoe de wetenschappelijke erfenis van Grieken en Romeinen in de Middeleeuwen in 'België' doorleefde en hoe de Arabisch-Latijnse wetenschap in de elfde eeuw vooral in Lotharingen ingang vond. Lezenswaardig is bijvoorbeeld de bijdrage van Gerard Verbeke over het wetenschappelijk aristotelisme. Verbeke heeft het uitvoerig over de Latijnse vertalingen die de dertiende-eeuwse Brabantse dominicaan Willem van Moerbeke van een aantal Griekse traktaten van Aristoteles maakte. Hij illustreert hoe die vertalingen de middeleeuwse wetenschap aanzienlijk hebben gestimuleerd. Een tweede deel gaat over de tijdsspanne van de wetenschappelijke revolutie, die zich voltrok tussen het verschijnen van Copernicus' *De revolutionibus* (1543) en Newtons *Principia* (1687). Hoewel België in de zestiende eeuw met geleerden als Andreas Vesalius een niet onaanzienlijk aandeel had in die wetenschappelijke revolutie, kende het in de zeventiende eeuw op wetenschappelijk vlak eerder een periode van stagnatie. Leuk is dat met een bijdrage over de jezuïetenmissie in China in dit deel ook de 'uitvoer' van de Belgische wetenschap enige aandacht krijgt. Het laatste deel staat in het teken van de Verlichting en het Ancien Régime, toen de kiem van de moderne wetenschap werd gelegd. De auteurs van de bijdragen van dit deel doen hun uiterste best om aan te tonen dat de achttiende eeuw op wetenschappelijk vlak in België niet die oninteressante periode is waartoe zij dikwijls wordt herleid. Brigitte van Tiggelen wijst hiervoor bijvoorbeeld, in een helaas niet erg vlot geschreven (of uit het Frans vertaalde?) bijdrage, op het enthousiasme waarmee vooral amateurs in de achttiende eeuw interessant wetenschappelijk onderzoek in de natuurwetenschappen en de scheikunde verrichtten.

Het begrip wetenschap wordt in het hele werk ruim geïnterpreteerd. Naast de scheikunde, natuurwetenschap, wiskunde, natuurkunde en astronomie komt bijvoorbeeld ook de geneeskunde uitvoerig aan bod. Zelfs de pseudo-wetenschappen alchemie en astrologie krijgen aandacht, omdat ze nu eenmaal vroeger een belangrijke plaats innamen in de kennis van wetenschappers. Bijzonder jammer is dat in een studie die met vulgariserende bedoelingen tot stand kwam, erg frequent wetenschappelijke termen worden gebruikt die niet worden verklaard. Het lijkt mij verkeerd te veronderstellen dat een doorsnee publiek weet wat met een scholie, een geode